

बालमोहन विद्यामंदिर

Assessment II – 2021-22

दिनांक - २९.१०.२०२१

विषय - मराठी कृतिपत्रिका

वेळ - ३ तास

(पृष्ठ - ८)

क्रमांक.

--	--

इयत्ता - १० वी

एकूण गुण - ८०

विभाग 1 : गद्य

कृती 1. (अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

1) आकृती पूर्ण करा.

(2)

रेखामावशींचे पाय या कारणांमुळे मळकट होते.



- १) _____
- २) _____
- ३) _____
- ४) _____

“अवो, स्नेहाताई, मी कुठं एसीत बसूनशान काम करत्ये बाई. शेनामातीत काम करावं लागतं! आन आमच्या वस्तीचा रस्ता बी समदा उखणलाय. समदी धूळ लागती पायास्नी. आन धा-धा मिंटाला हातपाय धोयाला येळ बी नाय आन पानी तरी कुठं हाय बक्कळ?”

“सॉरी मावशी खरंच सॉरी,” आपण त्यांच्या मळकट पायांबद्दल बोललो याचं स्नेहललाही कसंतरी वाटलं. तिला टाचेला फाटलेली, अगदी पातळ झालेली त्यांची चप्पल आठवली. रेखामावशींच्या खणखणीत आवाजानं सुमितही जागा झाला आणि हॉलमध्ये आला. सगळा प्रकार त्याच्या लक्षात आला. तेवढ्यात पावडेकाकाही आले. आज बाबा आणि पावडेकाका कुठल्याशा कार्यक्रमाला जाणार होते. स्नेहलने पावडेकाकांना पाणी दिलं. फरशी पुसणाऱ्या रेखामावशींचं लक्ष पावडेकाकांच्या तळव्याकडं गेलं. एकदम गोजिरा, गुलाबी तळवा. कुठं चिरण्या नाहीत की काही नाही! ‘एकदम लोन्यागत पाय हाय काकांचा’, रेखामावशी स्वतःशीच पुटपुटल्या. त्यांनी स्वतःच्या पायाकडं पाहयलं... पायाला किती तरी चिरण्या पडल्या होत्या.. माती धूळ बसून त्या काळ्या पडल्या होत्या. अभिषेक-स्नेहलचे बाबाही तयार होऊन हॉलमध्ये आले.



2) खालील विधाने चूक की बरोबर ते ओळखा. (2)

- रेखामावशींच्या खणखणीत आवाजाने सुमित व पावडेकाका जागे होऊन हॉलमध्ये आले.
- पावडेकाकांच्या पायाला अजिबात माती लागली नव्हती.
- अभिषेक हा स्नेहलचा सख्खा भाऊ होता.
- स्नेहलची चप्पल टाचेला फाटलेली व अगदी पातळ झालेली होती.

3) रेखामावशींचं वर्णन तुमच्या शब्दांत लिहा. (3)

आ) उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

1) काँग्रेस हाऊसजवळ काही काम मिळणार आहे, हे आईला समजल्यावर घडलेल्या कृतींचा घटनाक्रम लिहा. (2)

- आई काँग्रेस हाऊसजवळ गेली.
- _____
- _____
- _____
- _____
- आईने ठरवलं, की 'मी माझ्या मुलाला खूप शिकवीन.'

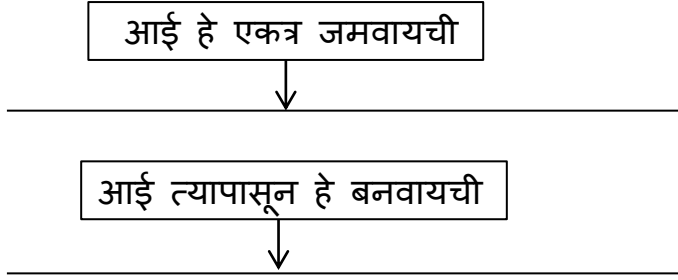
आमच्या हायस्कूलमध्ये दर शनिवारी चाचणी परीक्षा घेण्यात येत असे. आमचं हायस्कूलही गरीब होतं, त्यामुळं उत्तरपत्रिका घरून न्यावी लागायची. त्यावेळी तिची किंमत फक्त तीन पैसे असायची. आपल्याला कदाचित पटणार नाही, पण तेव्हा दर आठवड्याला हे तीन पैसे उभे करताना देखील माझ्या आईच्या डोळ्यांत पाणी उभं राहायचं. आजही हे आठवलं, की माझ्या अंगावर काटा उभा राहतो. तिने माझ्यासाठी प्रचंड कष्ट केले. पडेल ते काम केले. काँग्रेस हाऊसजवळ काही काम मिळणार आहे; असं समजल्यानं एकदा ती तिकडं गेली. रांगेत उभी राहिली, तशीच ताटकळत, पण त्यावेळी तिला सांगण्यात आलं, की फक्त तिसरी किंवा त्यापेक्षा अधिक शिकलेल्यांनाच काम दिलं जाईल. हे ऐकून अर्थातच ती नाराज झाली, घराकडं मागं फिरली. त्याच वेळी तिनं ठरवलं, की मी माझ्या मुलाला खूप शिकवीन, कारण शिक्षणाशिवाय या जगात मान नाही.'

तिनं प्रत्यक्षात केलंही तसंच. माझ्यासाठी तिनं घेतलेले कष्ट मी कोणत्या शब्दांतून सांगू? कोरे, पाठकोरे, लिहून उरलेले कागद ती एकत्र जमवायची आणि त्याच्या वहया करून द्यायची. अखंड पेन्सिल मला मिळणं अवघड होतं. त्यामुळं जेमतेम हातात धरता येईल अशा पेन्सिलनेच लिहावं लागे.



2) आकृतिबंध पूर्ण करा.

(2)

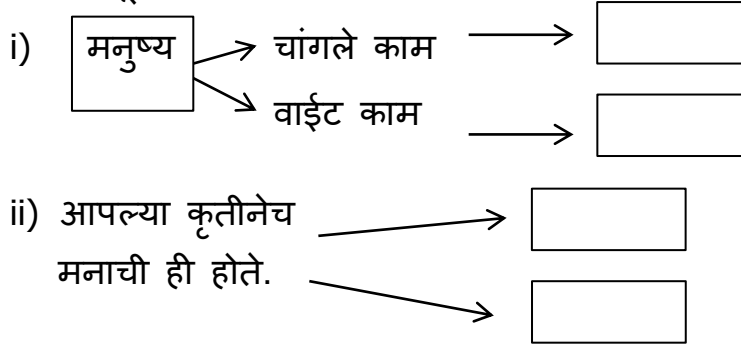


3) 'लेखकांची आई दारिद्र्याशी संघर्ष करत होती.' हे विधान थोडक्यात स्पष्ट करा. (3)

(इ) उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

1) चौकटी पूर्ण करा.

(2)



चांगली कामे केली म्हणजे मनुष्य स्वर्गात जातो आणि वाईट कृत्ये केली की तो नरकात जातो, अशी आपल्याकडे पूर्वापार कल्पना आहे. या स्वर्गाच्या आणि नरकाच्या जागा कोठे असाव्यात त्यासंबंधीही काही संकेत सर्वमान्य आहेत. स्वर्ग वर आकाशाच्या पलीकडे कोठेतरी आहे आणि नरक हा खाली पाताळात असावा असे मानले जाते.

हे पत्ते आता बदलले आहेत, याची नोंद घेणे आवश्यक आहे. चांगल्या कृत्यामुळे स्वर्ग मिळतो व वाईट कर्मांमुळे नरकात जावे लागते. चांगल्या किंवा वाईट कृतीची बीजे आपल्या विचारात म्हणजे आपल्या मनातच असतात. त्या कृतीचा परिणाम जसा बाह्य जगावर होतो तसा आपल्या मनावरही होतो. मनातील प्रत्येक विचार आणि हातून होणारी एकेक कृती आपल्या मनाला, उन्नतीला किंवा अधोगतीला नेणारी असते. ही क्रांती आपल्या मनातच होत असते. म्हणून आपले मन हेच स्वर्गाचे किंवा नरकाचे स्थान आहे.

सज्जनाचे मन हाच स्वर्ग. दुर्जनाचे मन हाच नरक। हे बदललेले पत्ते लक्षात ठेवून कोठे जायचे हे ज्याचे त्याने ठरवावे.



2) एक दोन शब्दांत उत्तर लिहा.

(2)

- i) क्रांतीचे स्थान कोणते?
- ii) स्वर्गाचा बदललेला पत्ता लिहा.

विभाग 2 - पद्य

कृती 2 (अ) कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

(1) खालील शब्दसमूहांतील संकल्पना स्पष्ट करा.

(2)

- i) भाकरीचा चंद्र
- ii) आयुष्य छान शेकले.

दोन दिवस वाट पाहण्यात गेले; दोन दुःखात गेले.
 हिशोब करतो आहे किती राहिलेत डोईवर उन्हाळे
 शेकडो वेळा चंद्र आला; तारे फुलले, रात्र धुंद झाली;
 भाकरीचा चंद्र शोधण्यातच जिंदगी बरबाद झाली.
 हे हात माझे सर्वस्व; दारिद्र्याकडे गहाणच राहिले
 कधी माना उंचावलेले, कधी कलम झालेले पाहिले
 हरघडी अश्रू वाळविले नाहीत; पण असेही क्षण आले
 तेव्हा अश्रूच मित्र होऊन साहाय्यास धावून आले.
 दुनियेचा विचार हरघडी केला, अगा जगमय झालो
 दुःख पेलावे कसे, पुन्हा जगावे कसे, याच शाळेत शिकलो
 झोतभट्टीत शेकावे पोलाद तसे आयुष्य छान शेकले
 दोन दिवस वाट पाहण्यात गेले; दोन दुःखात गेले.

(2) खालील उत्तर येईल असा प्रश्न तयार करा.

(2)

- i) हात -
- ii) अश्रू -

(3) प्रस्तुत कवितेतील खालील शब्दांचा अर्थ लिहा.

(2)

- i) हरघडी -
- ii) कलम करणे -
- iii) साहाय्य -
- iv) शेकणे -

(4) खालील पंक्तींमधून सूचित होणारा अर्थ लिहा.

(2)

दुनियेचा विचार हरघडी केला, अगा जगमय झालो,
 दुःख पेलावे कसे, पुन्हा जगावे कसे, याच शाळेत शिकलो



(आ) खालील दोन कवितांपैकी कोणत्याही एका कवितेसंबंधी दिलेल्या मुद्द्यांच्या
आधारे कृती सोडवा.

मुद्दे	'अंकिला मी दास तुझा' किंवा 'योगी सर्वकाळ सुखदाता'		
1. प्रस्तुत कवितेचे 2. कवी/कवयित्री			(1)
२. प्रस्तुत कवितेचा विषय			(1)
३. प्रस्तुत ओळींचा सरळ अर्थ लिहा.	वणवा लागलासे वर्नी। पाडस चिंतीत हरणी।।	जळ वरिवरी क्षाळी मळ। योगिया सबाहय करी निर्मळ। उदक सुखी करी एक वेळ। योगी सर्वकाळ सुखदाता।।	(2)
४. प्रस्तुत कविता आवडण्याचे कारण			(2)
५. प्रस्तुत शब्दांचा अर्थ लिहा.	१) बाळू - २) धेनु - १) कनवाळू - २) सर्वे -	१) पांखोवा - २) सबाहय - ३) उद्धरणे - ४) मृदुत्व -	(2)

विभाग 3 - स्थूलवाचन

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा. (6)
- (1) 'स्काय इज द लिमिट' ही परिस्थिती केव्हा निर्माण होऊ शकते, हे 'मोठे होत असलेल्या मुलांनो.....' या पाठाच्या आधारे लिहा.
 - (2) 'प्रत्यक्ष अनुभवांतून शिकणे हे अधिक परिणामकारक असते' हे विधान स्वानुभवातून स्पष्ट करा.
 - (3) पणतीच्या उदाहरणातून कवितेत व्यक्त झालेला विचार स्पष्ट करा.



विभाग 4 - भाषाभ्यास

4 (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती.

1) खालील वाक्यांचा प्रकार ओळखा. (2)

- i) अरेरे! पायाला किती लागले तुझ्या!
- ii) लेखकाच्या भेटीने खूप आनंद झाला.

2) कंसातील सूचनेनुसार वाक्य रूपांतर करा. (2)

- i) नेहमी हसत हसत जगावे. (नकारार्थी करा.)
- ii) विद्यार्थ्यांनी वर्तमानपत्रे वाचावी. (आज्ञार्थी करा.)

3) खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यांत उपयोग करा. (कोणतेही दोन) (4)

- i) झोकून देणे
- ii) मळमळ व्यक्त करणे
- iii) अंगाचा तिळपापड होणे

आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती :

1) शब्दसंपत्ती

1) खालील शब्दांचे लिंग ओळखा. (1)

- i) वजन -
- ii) मिठाई -

2) खालील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा. (1)

- i) आरंभ x
- ii) आनंदी x

3) खालील शब्दांचे वचन बदला. (1)

- i) बायका -
- ii) झुडूप -

4) खालील शब्दांचे दोन भिन्न अर्थ लिहा. (1)

← भाव →

2) लेखननियमांनुसार लेखन

1) अचूक शब्द ओळखा. (2)

- i) पारंपारिक / पारंपरीक / पारंपारीक / पारंपरिक
- ii) अंतःकरण / अंतःकरन / अंतकरण / आंतःकरण
- iii) सांस्कृतीक / सांस्कृतिक / सास्कृतिक / संस्कृतीक
- iv) मैत्रिणी / मैत्रीणी / मैतरीणी / मेत्रिणी

3) विरामचिन्हे.

खालील विरामचिन्हे ओळखून त्यांची नावे लिहा. (2)

- i) :
- ii) ;
- iii) ,
- iv) “ ”



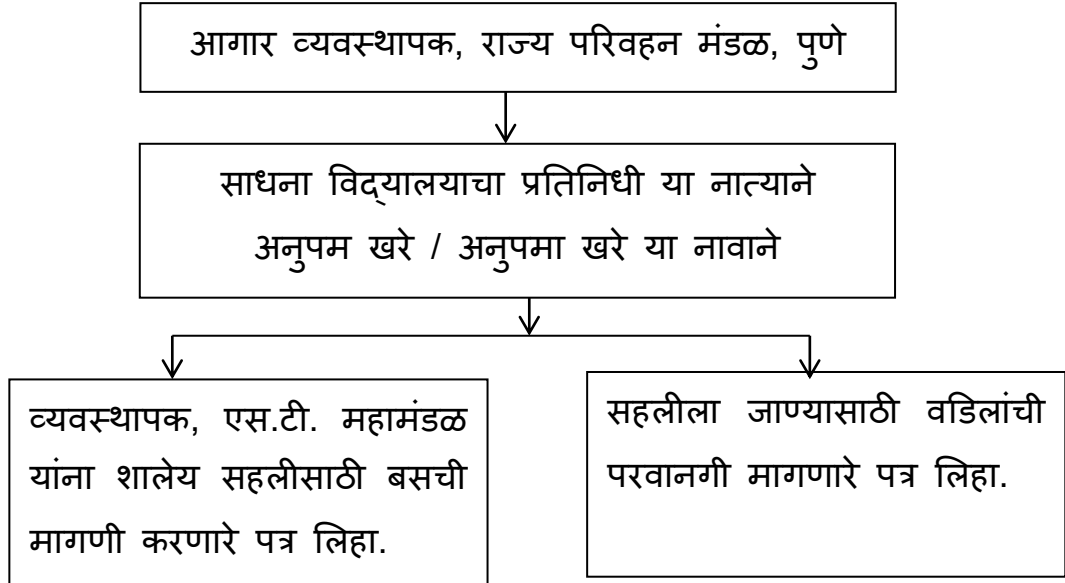
(पृष्ठ - ७)

विभाग 5 - उपयोजित लेखन

5 (अ) खालील कृती सोडवा.

(6)

(1) पत्रलेखन - कोणत्याही एका विषयावर पत्रलेखन करा.



किंवा

(2) सारांश लेखन

विभाग १ - गद्य (इ) (प्र. क्र. १ इ) मधील अपठित उताऱ्याचा १/३ एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

(10)

1) जाहिरात लेखन

शाळेसाठी क्रीडासाहित्याची विक्री करणाऱ्या दुकानाची जाहिरात तयार करा.

2) बातमी लेखन

दिलेल्या शब्दांवरून बातमी तयार करा.

शाळा, वसुंधरा दिन, वृक्षदिंडी, वृक्षारोपण, पर्यावरण रक्षण

3) कथालेखन

खालील शीर्षकावरून कथालेखन करा.


जशास तसे

इ) लेखनकौशल्य

खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा.

(8)

1) प्रसंगलेखन



जीवनदीप रुग्णालयातर्फे आयोजित

भव्य रक्तदान शिबिर

रक्तदान हेच जीवनदान

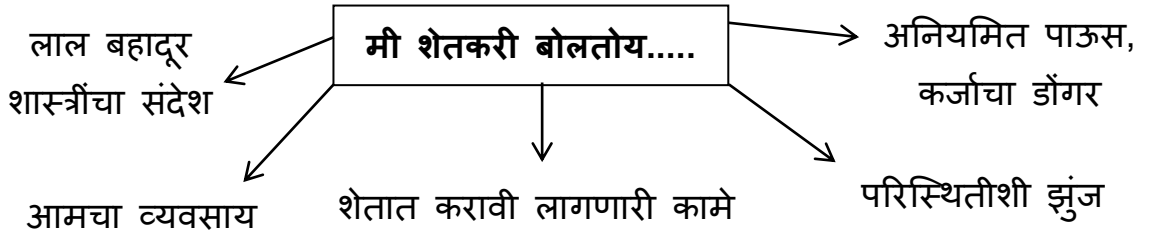
दिनांक - १५ ऑगस्ट वेळ - सकाळी ९ ते संध्याकाळी ५

स्थळ - पालिका सदन, नायगाव, मुंबई

वरील ठिकाणी तुम्ही उपस्थित होतात, अशी कल्पना करून प्रसंगलेखन करा.


2) आत्मकथन

दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे चौकटीतील घटकाचे आत्मकथन लिहा.



3) वैचारिक

खालील विषयावर दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे तुमचे विचार लिहा.



वाचाल तर वाचाल

मुद्दे - पुस्तक, मासिक, वृत्तपत्र, पोथी इत्यादी कशासाठी?

ज्ञान, मनोरंजन, इतिहास, शब्दसंपत्ती, अनुभव, व्यक्तिमत्त्व.